

RASYONEL İNSANA DÖNÜŞÜMÜN BEDENSEL İFŞASI: HRİSTİYAN SANATINDA SİNOSEFALOS İMGESİ VE AZİZ CHRISTOPHER TEMSİLİ

THE PHYSICAL MANIFESTATION OF THE TRANSFORMATION INTO A RATIONAL BEING: THE CYNOCEPHALUS IMAGE AND THE REPRESENTATION OF St. CHRISTOPHER IN CHRISTIAN ART

Işık Eflantınaz*

Öz

Bu çalışma, Hristiyan sanatında kavramsal ve biçimsel olarak ayrıışan köpek kafalı insan (Sinosefalos) imgesinin bir azize atfedilmesi üzerinden Aziz Christopher temsilinin kökenini ve gelişimini ele almayı amaçlamaktadır. Köpek kafası taşıyan rasyonel insan teorisi bağlamında, insan-canavar meleziğinin görsel olarak yorumlanması, *öteki* kavramının teolojik çerçevede bir Hristiyan Aziz anlatısı üzerinden nasıl değerlendirildiği sorgulanmıştır. Makale öncelikli olarak Sinosefalos tasarımını açıklamaktadır. Büyük İskender öncesi Yunan toplumunun Hindistan ve Afrika bölgelerinde yaşayan insanları karakterize etmek için kullandığı bu tanımlayıcı modelin arkasındaki yapı ve mantık incelenmiş, ardından Orta Çağ Avrupa'sındaki etkisi ve 8.yüzyılda ortaya çıkan Aziz Christopher anlatısının görsel temsilleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, sanatta geniş bir üretim alanına sahip olan Sinosefalos imgesinin kavramsal alt yapısını detaylı olarak açıklayabilmek ve imge teolojisi açısından ikonografiye sunduğu katkıyı ortaya koyabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Sinosefalos, Köpek Başlı Aziz, Aziz Christopher, Hristiyan Sanatı.

Abstract

This study aims to address the origin and development of the representation of Saint Christopher image of the dog-headed human (Cynocephalus) in Christian art. Within the context of the theory of the rational human bearing a dog's head, the visual interpretation of human-monster hybridity has been examined, questioning how the concept of the *other* is evaluated through the narrative of a Christian Saint within a theological framework. The paper primarily elucidates the design of Cynocephalus. The underlying structure and logic of this descriptive model, employed by pre-Alexandrian Greek society to characterize people living in the regions of India and Africa, has been scrutinized, followed by an evaluation of its influence in Medieval Europe and the visual representations of the Saint Christopher narrative that emerged in the 8th century. The objective of this study is to provide a detailed explication of the conceptual foundation of the Cynocephalus image, which holds a significant production area in art, and to demonstrate its contribution to iconography in terms of image theology.

Keywords: Cynocephalus, Dog-Headed Saint, Saint Christopher, Christian Art.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 27.09.2023 - Kabul tarihi: 21.12.2023.

*Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, eflantn@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9755-3140>, İstanbul/TÜRKİYE.

1. Giriş

Mitolojik anlatımlarda hayvan-insan melezinin bir örneği olan köpek başlı insan, Sinosefalos formu, Yunan fizikçi Knidoslu Ctesias, *Indica* eserinde Hindistan topraklarında yaşayan sosyal ancak konuşamayan, tarım yapan ancak yamyamlık özellikleri gösteren primitif toplulukları tanımlamak üzere kullanıldığında, doğasındaki hem şehirli insanlara ait hem de vahşi doğayla ilişkilendirilen veriler nedeniyle, Greko-Roman toplumunun insan ve hayvan arasındaki sınırı belirleme çabasında özel bir noktaya yerleşir (Ctesias, 2011). İnsanın sosyal ve politik bir varlık olarak meşruluğunu, geleneksel yapıdan sapmış grupları hayvanlaştırıp dışlayarak sağlama eğilimi dolayısıyla köpek kafalı insan modeli, keşfedilmemiş topraklar ve insanları ile ilişkili biçimlenen *öteki* kavramına hizmet eder nitelik kazanır. Aristoteles'e göre, insanın bilinçli bir düzenin parçası olması ve konuşabilmesi, onu diğer canlılardan ayırırken, düzenin dışında kalan bireyler, insan dışı ve barbar olarak nitelendirilir (Aristoteles, 1916:1989). Amerikalı Indolojist David Gordon White, bu ötekileştirmenin köpek üzerinden ilerlemesi hususunda köpek kafalı olmanın, köpeğin melez yapısı nedeniyle özel bir anlam taşıdığını belirtir (White, 1991). Tarihçi Jeffrey Jerome Cohen ise bir canavar temsili olan Sinosefalos formunun, sınıflandırmalara karşı direndiğini vurgularken (Cohen, 1996) Fransız antropolog Rene Gerard, *öteki* düşmanlığının altında ortak düşmana ve farklılıklara duyulan ihtiyacın yattığını öne sürer (Gerard, 2018). Bu noktada aktif bir dışlama ögesi olan ve Aristoteles'in *Politics* ve *Metaphysics* eserlerinde kesin kriterlerle çerçevelenmiş rasyonel insan modelinin dışında özellik taşıyan Sinosefalos türünün ontolojik meşruluğu, öncelikle bu türün gerçek bir insan olup olmadığı üzerinden ilerler. Hristiyanlığın rasyonel insana bakışı ise farklıdır. Augustinus, hayvani özellikleri dışlar ve Sinosefaliler'in Adem soyundan gelen rasyonel insan olarak kabul edilmesi gerektiğini savunur. Böylece din ile yapılandırılan yeni sosyal hayat, antik *öteki*'yi fethetme çabasına girişir. Hristiyan misyonerliği bu formun Hristiyanlığa aktarılmasının, *Söz*'ün her türlü zorlu durum üzerindeki zaferinin bir göstergesi olarak okur. İspanyol Kilise Babası Sevilalı Isidore Hispalensis, Amiens Corbie Manastırı keşişi teolog Ratramnus gibi teologlar tarafından devam ettirilen tartışmalar, 8. yüzyılda Sinosefalik yapının bir azize atfedildiği anlatının ortaya çıkması ile tamamlanır. Bir Hristiyan azizinin doğasının Sinosefalik olduğunu işaret eden Aziz Christopher anlatısı, Hristiyanlığın barbarlık üzerindeki alegorik temsiliyi yaratır. Sinosefalos'un Geç antik çağa

aktarılan canavar niteliğindeki etnografik mirasına dair görsel gelenek, seyahatname metinlerinde ve haritalarda *Dünyanın Harikaları* çerçevesinde *canavar* kategorisinde, hayvani özellikleri vurgulanarak ilerlerken, Hristiyan Sinosefalos görsel geleneği, Hristiyanlığa geçiş ile hayvansal özelliklerinin dönüşmesi esasına dayanır. Aziz Christopher'ın, anlatısını şekillendiren Sinosefalik görünümü, Batı sanatı dahilinde ele alınmazken, Post Bizans ve Rus sanat üretimi dahilinde aktif olarak kullanılır. Dini görsel gelenek azizin biçimsel farklılığını vurgulamanın yanında onu bir asker aziz olarak karakterize eder. Örneklerin sınırlı sayıda olmasına rağmen geleneğin ikonografik yapısı ve gelişimi izlenebilmektedir.

2. İnsan Nerede Bitip Canavar Nerede Başlar

Canlı bir varlık olarak insanın niteliği ve diğer canlılardan ayrılan özelliklerini ortaya koyma çabası özellikle rasyonel, sosyal ve politik bir varlık olması doğrultusunda ilerler. Bu unsurların bütüncül olarak yaşama dahil edilmesi insanın hayvandan farkını ortaya koyar. Aristoteles (MÖ 384-322), *Politics* adlı eserinde İnsanlık için tutarlı bir dizi kriter içinde insanın iki önemli özelliğine dikkat çeker. İnsan belirli bir düzenin bilinçli bir parçası olmalıdır ve konuşma yeteneği verilmiş tek canlıdır:

(...) Dolayısıyla insanın doğası gereği politik bir hayvan olduğu açıktır (...) Homeros'un kınadığı 'kabilesiz, kanunsuz, kalpsiz, savaş aşığı dışlanmış kişi' dama oyunundaki korumasız bir taş benzetilebilir. Artık insanın arılardan veya diğer sosyal hayvanlardan daha politik bir hayvan olmasının nedeni açıktır. Doğa, sık sık söylediğimiz gibi, hiçbir şeyi boşuna yapmaz ve insan, konuşma yeteneği bahsettiği tek hayvandır (Aristoteles, 1916:28-29).

Aristoteles, Homeros'un, İlyada'daki yaklaşımını benimseyerek, düzenin dışında, alıılmamış şekilde, kanunlarla çerçevelenmemiş bir yapıda yer alan kişiyi, insan dışı ve savaş aşığı olarak, bir bakıma barbar olarak tanımlar (Homeros, 1924:60-65). Aynı noktada, Aristoteles'in insanın doğası ile ilgili yaklaşımı ise, arzulaması, görmesi ve bunlarla birlikte bilmeyi istemesi, akıl yürütme ile deneyimsel bir hafızaya sahip olması ve son olarak da yaratım yani üretime sahip olması şartları ile tanımlanır. İnsan doğası gereği bilmeyi arzular der Aristoteles, sadece yaşamsal ruha sahip olan ve duyu hafızası ile yaşayan hayvanlardan insanı ayran en önemli unsur bu bütüncül akıldır (Aristoteles, 1989:4-5). Aristoteles özellikle dilin kullanımının insanı insan yapan temel unsurlardan biri olması konusundaki düşüncesini ise şöyle dile getirir:

(...) Salt ses, haz ya da acının bir göstergesi olduğundan ve bu nedenle diğer hayvanlarda bulunur; çünkü onların doğası haz ve acıyı algılamaya ve bunları birbirlerine ima etmeye dayanır, daha öteye gitmez. Konuşmanın gücü, uygun olanı ve olmayanı, aynı şekilde haklıyı ve haksızı ortaya koymayı amaçlamıştır. Ve yalnızca kendisinin iyi ve kötü, adil ve adaletsiz duygusuna sahip olması insanın bir özelliğidir ve sadece bu duyguya sahip canlı varlıkların birlikteliği bir aile ve devlet oluşturur (Aristoteles, 1916:28).

Buna göre, konuşmak, dili bir iletişim aracı olarak kurallar dahilinde kullanma yeteneğine sahip olmak, insanı ve insan olmayı birbirinden belirgin bir çizgiyle ayırmaya yarayan önemli bir parametre olarak belirginleşir. Aristoteles'den kısa süre önce, MÖ 400 civarında yaşamış Yunan fizikçi Knidoslu Ctesias, Hindistan topraklarına yaptığı gezi kayıtlarını içeren *Indica* eserinde, bu bölgenin dağlık arazilerinde Sinosefalos (köpek başlı) insanların varlığından bahseder ve özellikle toplumsal yaşantılarını ve konuşma yeteneklerini inceler (Wittkower, 1942:160). Hesiodos'dan (MÖ 750-650) itibaren bir efsane niteliği taşıyan (Hesiodos, 1914:181) ve Herodot (MÖ 499-449) tarafından vahşi hayvanlar arasında değerlendirilmiş (Herodotus, 1859:191) bu köpek başlı varlıkları insani özellikleri dolayısıyla ele alan ilk keşifsel kayıt *Indica*'da şu ifadeler yer alır:

(...) İndus Nehri'ne kadar olan dağlarda köpek kafalı adamlar yaşıyor. Konuşarak değil, köpek gibi havlayarak konuşuyorlar ve birbirlerini bu şekilde anlıyorlar. Köpeklerden daha büyük dişleri ve daha yuvarlak pençeleri var. Diğer yerlilerin söylediklerini anlayıp konuşamadıkları için sağır ve dilsizler gibi havlayarak, el ve parmaklarıyla jestler yaparak iletişim kuruyorlar (...) Avlandıktan sonra fazlasını toplayıp ekmek, yemek ve pamuklu giysiler karşılığında yerlilere satıyorlar. Ayrıca meyveleri yabancı hayvanları avlamak için kullandıkları kılıçlarla da takas ediyorlar (aynı zamanda yay ve mızrak da kullanırlar ve her ikisinde de çok yeteneklidirler) (...) Evlerde değil mağaralarda yaşıyorlar (...) Tüylü giysiler değil, çok ince deri şeritler giyiyorlar. En zengin sınıfın üyelerin ketenden yapılmış giysileri var ama bu adamlar azdır. Hem erkek hem de kadın hepsinin, kalçanın hemen üzerinde bir köpeğin kuyruğuna benzeyen tüylü bir kuyruğu var (Ctesias, 2011:53-54).

Kendisinden hemen sonra Yunan tarihçi Megastenes'in (MÖ 350-290) *Megastenic Indica* eserinde (Megastenes, 1877:Fr.30b) de tekrar edeceği gibi, dünyanın kenarı olarak kabul edilen yerlere ilişkin önceden var olan anlayışları doğrulayan Ctesias'ın *Indica*'sı, İskender'in seferlerinden önce Yunanların Hindistan hakkındaki görüşünün şekillenmesine önemli bir kaynak olarak açıkça, tarım ve ticaret yapan, vergi veren, çevre topluluklarla iletişim kuran yani sosyal bir organizasyon içinde yaşamını sürdüren ancak fiziksel olarak standart insandan keskin farklılıklara sahip, iletişim aracı olan dili sadece ses çıkartarak kullanan bir kabileyi işaret eder. Orta Çağ tarihçisi Sam Ottewill-Soulsby, *City of Dog* makalesinde, şehirler etrafında örgütlenmiş

bir yapıya sahip olan Greko-Roman dünyasında, insan statüsünün şehircilik ile paralel bir kurguda değerlendirildiğine dikkat çeker. Bu noktada Sinosefali'nin edebi tasvirlerindeki şehirli insana ait ancak aynı zamanda da vahşi hayata dair yer alan verilerin, Greko-Roman insanı için melezlik içindeki hayvanlığın ve insanlığın belirlenmesinde özel bir konuma sahip olduğunu belirtir (Soulsby, 2020:1131). Böylece insanın sosyal ve politik bir varlık olarak meşruluğu, göçebe ya da alışılmışın dışında sosyal yapıya sahip olan toplulukları hayvanlaştırıp dışlama eğilimini içerir. Buna bağlı olarak insan, yaşadığı yaşam alanı ile bilinmez yaşam alanları arasındaki karşıtlık karşısında da ideolojik bir ötekilik anlayışı geliştirir. Mircea Eliade *The Sacred and the Profane: The Nature of Religions* eserinde şöyle der:

(...) Geleneksel toplumların öne çıkan özelliklerinden biri yaşadıkları bölge ile onu çevreleyen bilinmeyen ve belirsiz alan arasında varsaydıkları karşıtlıktır. Birincisi dünyadır (daha doğrusu bizim dünyamızdır), kozmostur; onun dışındaki her şey artık bir kozmos değil, bir tür öteki dünyadır; hayaletlerin, iblislerin, "yabancıların" (iblislere ve ölülerin ruhlarına asimile olmuşlardır) yaşadığı yabancı, kaotik bir mekandır (...) 'Bizim dünyamız' bir kozmos olduğundan, dışarıdan gelebilecek herhangi bir saldırı onu kaosa çevirme tehlikesi taşır (...) Bir şehrin yok edilmesi, kaosa geri dönmekle eşdeğerdir. Saldırganlara karşı kazanılan herhangi bir zafer, tanrıların ejderhaya (yani kaosa) karşı kazandığı paradigmatik zaferi yineler (Eliade, 1959:29-48).

Bu noktada uzak topraklarda yaşayan ve canavarlar olarak nitelenen Sinosefaliler, insan ile hayvan arasındaki sınırın çizilmesine hem masalsı hayal gücüne hem de toplumsal ortak öteki kavramına hizmet eder. Amerikalı Indolojist David Gordon White *Myths of The Dog-Man* kitabında, öteki kavramının içindeki, köpek kafalı olma durumunun da kendi bünyesinde özel bir dokuyu barındırdığını belirtir. Buna göre köpek bir hayvan olarak insanın yaşamsal deneyimi içinde evcillik ve vahşilik arasındaki sınırdadır. White, "(köpek) yabancı ve barbar ırklar gibi egzotik ve büyüleyicilik ile dehşet verici arasındaki boşlukta gezinir" der (White, 1991:15). Bu aşamada, Sinosefalik görünümün insan ve canavarın nerede bitip nerede başladığına dair teorilerin görsel karşılığı niteliği taşıdığını söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

Orta Çağ tarihçisi Jeffrey Jerome Cohen, *Monster Culture; Seven Theses* makalesinde, canavar kavramının her zaman kendisinden başka bir şey ifade ettiğini ve her türlü sınıflandırmaya karşı direnen bir yapıya sahip olduğunu ifade eder. Cohen, "Tutarsız bedenleri ile sistematik yapılanmaya direnen rahatsız edici melezler / Formlar arasında asılı duran ve ayırımları yok etme tehdidinde bulunan form" (Cohen, 1996:6) olarak tanımladığı canavarın, kültürel,

politik, ırksal ve cinsel farklılıklarının mevcut toplum düzeni içinde vazgeçilmez bağlayıcı öge olan ortak düşmana dönüşmesinde belirleyici olduğunu işaret eder. Kendisinden önceki bir kültürü, canavarca temsil etme eyleminin kahramanca algılandığını, Kenan ülkesine gelen Yahudilerin, kendilerine vaat edilen topraklarda yaşayan toplumu *devler* olarak betimlemesi ile açıklar (Cohen, 1996:7). Fransız antropolog Rene Gerard ise, *Günah Keçisi* eserinde bu ortak düşmana ve farklılıklara dair arzunun alt yapısına odaklanır ve canavara atfedilen farklılıkların bağlayıcılığına işaret eder. Gerard şöyle der; “Kabilelere, uluslara vs. özgü önyargı dağarcığı, farklılığa duyulan kin değil, farklılıktan yoksun kalmaya duyulan kini ifade eder daima. Ötekinde görülen şey öteki düzen değil, anomalidir, öteki norm değil anormalliktir” (Gerard, 2018:35). Bu noktada Greko-Roman dünyası, kültürel ve biçimsel farklılıklara bir mekan da atamış olur. Doğu, batı dünyası için erken dönemden itibaren önemli bir öteki haline gelir. Hindistan ve doğu topraklarında yaşayan insan standardının dışında yaşamsal ve fiziksel özellikler taşıyan topluluklar ve özellikle Sinosefalos, Tarihçi Stabon’un (MÖ 63-MS 24) varlıklarına inanmanın *abzürd* ve *cahilce* ve bunu yazanların da *yalancı* olduğunu ifade etmesine karşılık (Strabon, 1903:7,3:7;2,1:9) Gaius Pilinius’un (23-79) *Naturalis Historia* eserinde (Pilinius,1855:2-23), Samasotalı Lucianus’un (125-180) *Gerçek Tarih* eserinde (Aktaran Eco, 2007:107) ve 3. yüzyıl Pseudo Callisthenes geleneğine kadar izi sürülebilen 12. yüzyıl metni *The Epistola Alexandri ad Aristotelem*’de (Gunderson, 1980:57-109), hayvani özellikleri ve rasyonel bir insan olarak kabul edilmediği, canavarlıkları vurgulanarak tasvir edilir. Kenan ülkesi devleri gibi, İskender de Sinosefaliler ile yaptığı savaşı detaylıca anlatır.

Sanat tarihçisi Rudolf Wittkower, 1942 tarihli *Marvels of the East; A Study in the History of Monsters* makalesinde, Orta Çağ yazarlarının coğrafi materyaller için kesin bilginin yerine bu fantastik ve masalsı coğrafya kitaplarına güvenmeyi seçtiğini belirtir. Buna göre Orta Çağ canavar bilgisine dair ana kaynak Pilinius’un *Naturalis Historia* metni olur (Wittkower, 1942:167). Öte taraftan 3.yüzyıl Latin coğrafyacı ve dilbilimcisi Gaius Julius Solinus’un *Collectanea Rerum Memorabilium* (Solinus, 1895:128) eseri ve Latin hukukçu *Martianus Minneus Felix Capella* (410–420) tarafından da devam ettirilen bu insan olmayan insansı canlılara dair coğrafi ve etnografik miras, Hristiyanlık tarafından olduğu gibi kabul edilebilir nitelikte değildir. Nitekim, canavar

kategorisinde yer alan devler, Kutsal Metinler tarafından tanımlanmıştır.¹ Yeni oluşturulan toplumsal yapı ile uzlaştırılması gereken bu bilgilere dair ilk adım Aziz Augustinus'dan gelir. Augustinus (354-430), yaklaşımını dile getirmek ve açıklamak için canavarlar arasından özellikle Sinosefali örneğini seçer. Bu yaratıkların rasyonel insan olarak kabul edilebilir olduğunu şu sözlerle savunur: "Ama her kim herhangi bir yerde insan olarak doğmuşsa, yani akıllı, ölümlü bir hayvan olarak, rengi, hareketi, sesi ne kadar sıra dışı bir görünüm sergilerse sergilesin ya da doğasının bir kısmı ya da niteliği ne kadar tuhaf olursa olsun, hiçbir Hristiyan kendisinin o aynı tek hücreden geldiğinden şüphe edemez" (Augustinus, 1995:315).

Augustinus, bu konuyu *Civitate Dei* eserinde "Bazı canavar insan ırkları Adem'in hücrelerinden mi yoksa Nuh'un soyundan mı gelir" başlığı ile ele almıştır. Bu ayrım önemlidir zira, bahsedilen canavarların şayet varlıkları gerçekse, anormal doğumlarla gerçekleşmiş olabileceğini, Tanrı'nın yaratım sürecinde hata yaptığının asla düşünülmemesi gerektiğini, bu varlıklar gerçekse ve hayvan değillerse Adem'in özünü taşıdıklarını ve dolayısıyla da rasyonel insan olarak kabul edilebilecek olduklarını savunur. Şöyle der:

(...) Bireysel vakalarda görülen canavar doğumları hakkında verilen aynı raporlar, canavar ırklar hakkında da verilebilir. Çünkü her şeyin Yaraticısı olan Tanrı, her şeyin güzelliğine katkıda bulunabilen benzerlikleri ve farklılıkları görür, bu nedenle neyin nerede ve ne zaman yaratılması gerektiğini bilir. Ancak tümüne hakim olamayan, parçanın çirkinliğinden rahatsız olan biri, onunla dengeleneni ve ona ait olanı göremediği için parçanın deforme olmasından rahatsızlık duyar (Augustinus, 1995:315).

Böylece Augustinus, fiziksel görünüşü ve konuşma yeteneğini, insanlığı belirlemek için temel kriter olarak dışlamış olur. Sinosefali'nin Augustinus tarafından bir noktada garantiye alınarak, insan olduğunun kabulü, dolayısıyla ruhlarının Hristiyanlık ile kurtarılabileceği gerçeğini de beraberinde getirir.

Kilise Babası Sevilalı Aziz Isidore Hispalensis (560-636) *Etymologiae* eserinde, Sinosefalos için *çıkarttıkları seslerin insandan çok hayvana benzediğini* belirtir (Isidore, 2006:245). Bu noktada dilin rasyonel insan kriterleri içindeki önemi bir kez daha vurgulamış olur. Devamında ise Augustinus'un düşüncelerini takiben bu türün bir insan türü olabileceğini de işaret eder; "Tıpkı

¹ Yaradılış 6:4 "İlahi varlıkların insan kızlarıyla evlenip çocuk sahibi oldukları günlerde ve daha sonra yeryüzünde Nefiller (Düşmüş kişiler, Septuaginta bu kelimeyi devler olarak çevirir) vardı. Bunlar eski çağ kahramanları, ünlü kişilerdi."

bireysel garip insan örneklerinin olduğu gibi, tüm insanlık içinde de Devler, Sinosefali gibi belirli garip ırklar bulunmaktadır” (Isidore, 2006:244). Isidore’un Sinosefaliler ile ilgili yaptığı bir diğer yorum ise oldukça dikkat çekicidir. Zira, köpek başlı bir insanın standart insandan doğabilecek olduğuna dair varsayımsal bir yorumda bulunur: “Bu nedenle insanlar, hamile kadınlara, kendilerine benzemeyen, örneğin Sinosefali veya maymunlar gibi tiksindirici hayvan yüzlerine bakmamalarını tavsiye ederler, çünkü gördükleri şeye benzeyen bir soy taşıyabileceklerinden endişe ederler. Gerçekten de kadınların doğuracakları çocuk, cinsel isteğin aşırı sıcaklığı sırasında baktıkları veya hayal ettikleri şeyin türüdür” (Isidore, 2006:250-251).

Aziz Isidore’un hem insan olabileceklerine hem de *tiksindirici hayvanlar* olabileceklerine dair kafa karıştırıcı yorumu, Amiens Corbie Manastırı keşişi teolog Ratramnus’un (öl.868), Hamburg Bremen başpiskoposu Aziz Rimbart’e (830-888) gönderdiği bir mektupta da ele alınır (Migne, 1880:121; 1154-1155). Rimbart, Ratramnus’a Sinosefaliler’in ruhu olup olmadığını ve insan olarak kabul edilip edilemeyeceğini sorar. Ratramnus burada Isidore’un bu canlıları doğaya uygun olarak kabul ettiğini ancak hem fiziksel hem de dilsel özellikleri nedeniyle hayvansal nitelik taşıdığını düşündüğünü belirtir. Mektubunun devamında ise, özellikle üç konu üzerine odaklanır. Sinosefaliler’in bir halk olarak beraberce tarım yapıyor oluşları, giyiniyor oluşları ve hayvanları evcilleştirmiş oluşları. Bu üç unsur rasyonel bir akla sahip olduklarını gösterir. Ratramnus, bu türün kolektif bir hayat içinde toprağı kullanıyor olması üzerine, ancak rasyonel akıllara bahşedilmiş sanat bilgisine sahip oldukları anlamını taşıdığı çıkarımını yapar. Aynı noktada giyiniyor oluşları hakkında örtünerek dışa vurulan bir ahlak düzenine sahip olduklarını düşündüğünü dile getirir. “Belli ki ortak rıza ile hakkın korunduğı bir düzende yaşıyorlar” der (Migne, 1880:121;1155). Hayvanları evcilleştirmeleri ise Ratramnus tarafından doğrudan hayvan olmadıklarının bir göstergesi olarak okunur.

Sinosefaliler’in rasyonel insan olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğı konusunda fikir birliğine ulaşılamamış tek nokta dili kullanamıyor oluşlarıdır. Kendi aralarında hareketlerle anlaşabildikleri, duyduklarını anlayabildikleri fakat anlamlı ses dizilimleri yerine havladıkları yazılıdır. Bu konuya en çarpıcı yorum 7. ile 9. yüzyıllar arasında Britanya Adaları’nda kaleme alındığı bilinen (Eco, 2007:111) *Liber Monstrorum de Diversis Generibus* yapıtıdır. Burada canavarlar arasında yer alan Sinosefali tanımı şu şekildedir; “Köpek başlı olan ve söyledikleri her

kelimeyi havlamalarının arasında telaffuz ederek eriten Sinosefaliler'in Hindistan'da yaşadıkları söyleniyor. İnsandan çok hayvana benziyorlar" (Porsia, 1976:166). Bu tanımlama, Sinosefaliler'in dil ile olan ilişkisine yeni bir boyut getirir. Anlatılarda Herodot tarafından Libya'ya, Ctesais tarafından Hindistan'a, Pilinius tarafından, Mısır ve Etiyopya gibi farklı alanlarda görüldüğü işaret edilmiş Sinosefali, Augustinus'un bu türleri insan kabul ederek Hristiyanlıkla uzlaştırma çabası ile öteki ve algılanamayan düşman çerçevesinden çıkarak, dönüştürülmesi mümkün olan farklı insan türüne evrilir. Ratnamnus, Aziz Christopher'un bu insan türünden olduğunu, yakın zamanda eline geçen bir kitaptan öğrendiğini yazar:

(...) Bu konu, Aziz Christopher'un şehitliği hakkında yazılan bir kitabın içeriğine işaret ediyor. Kitap, onun hayatını ve şehitliğini övgüye değer erdemlerle anlatırken, onun bu insan türünden olduğunu belirtiyor. Kitap, Christopher'ın Tanrısal bir armağan olan vaftiz sakramentini aldığını ve bu sırada bir bulut tarafından yıkanmasını (aklanması) içerdiğini iddia ediyor. Aynı şekilde, Christopher'ın türünün diğer üyelerinin de benzer insan niteliklerine sahip olduklarına dair genel bir inanç bulunuyor gibi görünüyor (Migne, 1880:121;1155).

Bir Hristiyan azizinin doğasının Sinosefalik olduğuna dair Aziz Christopher anlatısı, Hristiyanlığın barbarlık üzerindeki alegorik temsilini yaratır.

3. Resimsel Geleniğin Başlangıcı; Seyahatname, Ansiklopedi ve Haritalar

Sinosefalos halkının temsiline dair antik görsel kaynaklar kayıp olmasına rağmen, Orta Çağ ansiklopedileri ve haritalarda yer alan örnekler incelendiğinde görsel miras yeniden yapılandırılabilir. Mevcut en erken seküler örnek² 1023 tarihli, Montecassino Manastırı koleksiyonunda bulunan, Mainz başpiskoposu Rabanus Maurus (784-856) imzalı *De Inverso* isimli ansiklopedinin resimli el yazmasıdır. Erwin Panofsky ve Fritz Saxl, *Dürers "Melencolia I": Eine Quellen und Typen Geschichtliche Untersuchung* kitabında, 1023 tarihli bu kopyanın Isidore'un *Etimologia* eseri 9. kitabının (*De portentis*) resimli bir kopyasından kopyalanmış olduğunun düşünülebileceğini belirtir (Panofsky, 1923:127). Yazarlar, bu kopyanın hem metnin hem de resimlerinin antik bir modele dayandırılabilir ayrıntılar içerdiğini savunur. Buna göre, örneğin, betimlerde Yunan Doktor Pedanius Dioscorides (MÖ 40-90) dolayısıyla çok iyi bilinen bir antik doktor tipolojisine uygun görsel detaylara rastlanmıştır (Panofsky, 1923:126). Wittkower ise,

² 1985 yılında, Makedonya topraklarında bulunan ve Aziz Christopher'ı Sinosefalos olarak betimleyen 7-8.yüzyıl ikona örneği bu noktada mevcut ilk temsil olarak kabul edilebilir. Ancak makalede temsiller dini ve seküler olarak iki farklı çerçevede ele alınmış ve kronolojik düzen bu yönde oluşturulmuştur.

Montecassino metninin Megasthenes'in coğrafya kitabındaki betimlemeleri tekrar ettiğini belirtir (Wittkower, 1942:173). Böylece Megasthenes'in de Ctesias metnini devam ettirdiği hatırlanırsa, Sinosefalos ile ilgili düşünülmüş erken modelin bu yazmada bulunduğu söylenebilmektedir (Görsel 1).

Görsel 1. Rabanus Maurus, *Dünya'nın Harikaları*, 1475, Aydınlatılmış El Yazması, Bibl.Vatican Pal.lat 291, f.75v.Vatikan (1023 tarihli, British Library MS Harley 2799, Montecassino cod.132 f.166 örneği tam kopyası).

İlk edebi metinlerde Sinosefaliler için sosyal bir hayvan olduğu ve giyindiği yönünde açıklamaların bulunmasına rağmen, görsel kodun doğrudan çığ et yiyen bir hayvan modeli üzerinden gelişmeye başladığı görülür. 1170 tarihli, British Library koleksiyonunda bulunan iki ciltlik *Arnstein İncil'i*'nde, başta ve sonda yer alan coğrafi ve astrolojik betimlemelerin arasındaki Sinosefalos temsili de bu görsel kodu devam ettirir. Bununla birlikte, Wittkower 13. yüzyıla tarihlenen İtalyanca bir Solinus kopyasına dikkat çeker ve bu modelin figürlerin bir 9. yüzyıl kopyasından kopyalandığını ve muhtemelen bu kopyanın en erken kaynağının da 6. yüzyıla dayanabilecek olduğunu savunur (Wittkower, 1942:173-174) (Görsel 2).

Görsel 2. Solinus Kopyası, *Dünya'nın Harikaları*, 13.yy, Aydınlatılmış El Yazması Ms İtalian, cod C.326 inf f.57r. Biblioteca Ambrosiana Milan.

Dünyada yaşayan farklı canlı türlerinin görsel geleneği, resimli ansiklopediler ve seyahat metinleri ile yayıldığı gibi haritalar ile de desteklenir. Edebi anlatımın görsel malzeme ile aktarımına dair önemli bir eser sınıfı olan haritalarda Sinosefalos benzer bir nitelikte, hayvani unsurları öncelenecek fakat diğer türler ile iletişim kurar biçimde gösterilir.

1300 civarına tarihlenen ve Orta Çağ haritaları içinde önemli bir yere sahip olan *Hereford Mappa Mundi /Dünya Haritası'*nda, Sinosefalos, biri Hindistan halkları arasında diğeri Kuzey Avrupa topraklarında olmak üzere iki defa gösterilir. Temsillerden Avrupa'da işaret edilen örnekte iki Sinosefali karşılıklı olarak yerde oturur ve ellerinde birer balta taşır biçimde ele alınır. Beden dilleri birbirleri ile iletişim kurduklarını gösterir ancak harita üzerinde yazılı metinde konuşmaları hakkında bir belirteç yoktur. Çevrelerinde haklarında ya da hangi konuda konuştuklarına dair bir metnin bulunmayışı, konuşma yetilerinin olmayışına dair görüş ile paraleldir. Diğer temsil ise haritanın üst yarısında yer alır ve Ölü Deniz'i işaret eden işaretçi takip edilerek, Hindistan topraklarında oldukları varsayılabilir. Burada iki Sinosefali'nin ayakta karşılıklı konuşmakta oldukları görünür. Hemen üzerlerinde *Gigantes/Devler* yazar. Bu işaret, Sinosefaliler hakkında yorum yapılırken adlarının kutsal metinlerde bahsedilen devler ile birlikte anılıyor oluşuna dayandırılabilir. 1234-1240 yılları arasına tarihlenen ve İskender'in efsanevi gezilerini

içeren, *Ebstorf Haritası* ise, Sinosefaliyi diğer modelden farklı olarak, bir savaşçı formunda betimler (Görsel 3). Hindistan topraklarında işaretlenen figürün giyinmemiş olması ve bedensel olarak hala hayvansal niteliğini koruyor olmasının yanında, elinde tuttuğu ok ve yay, bu türün sosyal bir yaşantı içinde olduğunun, avcılık ve savunma sistemleri içinde yaşıyor olduğunun vurgusunu içerir. Karşısında konumlandırılmış diğer figürün Sinosefali ile bedensel bir iletişim içinde oluşu ise dilin kullanılamıyor oluşunu işaret eder niteliktedir.

Görsel 3. (Detay) *Sinosefalos*, Ebstorf Dünya Haritası, 1234-1240, Parşömen üzerine yazma Röp. çap 3,57m. Kuzey Almanya Ebstorf Manastırı Üretimi, Leuphana Universität Lüneburg, Almanya.

İngiliz kaşif Sir John Mandeville (1300-1371), seyahat notlarını masal ve efsanelerle birleştirdiği ve 1357-1371 yılları arasında tamamladığı *Şövalye Sir John Mandeville'in Seyahatleri* isimli fantastik metninde, Sinosefali halkını Hint Okyanusu'nda bulunan Nikobar ve Andaman Adaları'na yerleştirir. Ctesias'ın metnindeki ayrıntılara uygun olarak tanımlamasını şöyle yapar:

(...) Ve o adadaki bütün erkek ve kadınların köpek kafaları ile birer Sinosefalidir. Onlar, bir öküz tanrısına tapmaları dışında, tam bir akıl sahibi ve anlayışlıdırlar. Ve ayrıca, tanrılarına olan bağlılıklarının bir işareti olarak, her birinin alnında altından veya gümüşten küçük bir öküz heykeli vardır. Dizleri ve cinsel organları dışında örtülü değillerdir. Harika bir halktırlar ve iyi dövüşürler. Ve tüm vücutlarını kaplayan büyük bir kalkan ve ellerinde savaşmak için bir mızrakları vardır. Ve eğer savaşta herhangi bir adamı ele geçirirlerse onu hemen yerler. O adanın kralı tam zengin, güçlü ve kanunlarına sadık bir adamdır (...) Ve bizim yeminli dualarımızı söylediğimiz gibi, bu kral da her gün tanrısına içtenlikle 300 kez dua eder (...) Bu kral o kadar dürüst ve adaletlidir ki, insanlar ülkenin her yerine rahat bir şekilde gidebilir ve istedikleri şeyleri yanlarında taşıyabilirler; hiç kimse onları soymaya cesaret edemez ve eğer öyle olursa, kral bunu hemen cezalandırır (Mandeville, 1900:130-131).

Mandeville'in metni, Sinosefalos'u açıkça hukuk çerçevesinde, sosyal bir insan ve fakat birer yamyam olarak niteler. *Mandeville Kitabı*'nın 1410 baskısında yer alan görseller, Sinosefali'nin ikili doğasını yan yana ifade etmesi açısından dikkat çekicidir (Görsel 4). Metinde düşmanlarını yiyen Sinosefaliler, yazmada sol yanda bir köpek olarak betimlenirken, uygar olarak işaret edilen Sinosefali doğası sol tarafta mızrak ve kalkanı ile birlikte bir savaşçı olarak gösterilir.

Görsel 4. *Sinosefalos*, Sir John Mandeville'in *Seyahatleri Kitabı*, 1410-1420, Minyatür, 165 x 125 cm, Royal 17CXXXVIII f. 43. British Library Koleksiyonu London.

Sinosefali görsel geleneğinin, hayvani görünümünden rasyonel insan türü görüntüsüne doğru evrilisinde belki de en belirleyici örnek, İtalyan kaşif Marco Polo' nun (1254-1324) *Livre des Merveilles* isimli eserinin 15.yüzyıla ait resimli baskısında bulunur (Görsel 5). Metin, önceki seyahatnamelerden farklı olarak Sinosefalos efsanesinin nereden kaynaklandığına dair yorumları da içermesi açısından dikkat çekicidir. Hindistan topraklarında ağız ve burunları köpeğe benzeyen ilkel bir ırkın yaşadığını belirtmekle birlikte bu insanların bir yabancılaştırma olgusu içinde köpek başlı olarak tasvir edilmiş olduğunu da işaret eder. Metin kısaca şöyledir:

(...) Angamanain Adası'nın tüm erkeklerinin köpek başları ve dişleri ile gözleri vardır; aslında hepsi büyük bir köpek gibidir. Bir miktar baharatları vardır; ama çok zalim bir nesildir ve kendi soyundan değilse yakalayabildikleri herkesi yerler. Et, pirinç ve süt yanında bizimkilerden farklı meyvelere sahiptirler (...) Köpek Başlı ifadesi Ctesias kadar eski bir tarihe sahiptir. Hikayenin kökeni, öyle sanıyorum ki, allophylian yüz tiplerinin iğrençlikle görülmesinden kaynaklanır (Polo, 1993:311).

Görsel 5: *Sinosefalos*, Marco Polo *Livre des Merveilles*, 1410-1412, Minyatür, 17x16 cm. MS Français 2810, f. 76v. Bibliothèque Nationale de France, Paris.

Temsil, medeniyetin tüm öğeleri işaret eder. Figürlerin çizme, şapka, kemer, çanta, para kesesi detayları ile belirginleşen farklı renklerdeki giysiler içinde gösterilmesi, belirli rollerin yer aldığı (alıcı-satıcı gibi), birbirinden farklı sosyal konumdaki bireylerin oluşturduğu bir toplum modeli çizer. Birbirleri ile etkileşim içinde olan figürlerin iletişimin bedensel olduğu vurgulanır. Sahne, bu toplumu ticaret halinde gösterir. Tahıl ve mücevheratın satılıyor olması belirli bir sosyo-ekonomik yapının detaylarını sunar. Ayrıca, arka planda görünen bayrak asılmış yapı ise belirli bir kentsel planlamaya bağlanarak, politik bir düzen içinde yaşamakta olduklarını işaret eder niteliktedir (Weinreich, 2019:184).

4. Hristiyan Sinosefalos; Abominable'den Aziz Christopher'a

Orta Çağ tarihçisi John Block Friedman *The Monstrous Races in Medieval Art and Thought* kitabında, kendisine atfedilen vahşi özellikler ve dilin kullanılmaması gibi detaylarla tanımlanan Sinosefaliler'in din değiştirmesi hadisesinin, *Söz/Logos*'un en zorlu konular üzerindeki zaferini temsil ettiğini işaret eder. Buna göre, Sinosefaliler arasında *Müjde*'yi yaymak İsa'nın şüpheli ve sapkınlar arasındaki misyonerliğini sürdürmek anlamına gelmektedir (Friedman, 1981:61). 1066 tarihli Theodore Mezmuru'nda bulunan İsa'nın çarmıha gerilmesi sahnesinin hemen üzerinde vaaz verdiği Sinosefaliler ile çevrili olduğunu gösteren minyatür, *Mezmurlar 22:16*'da yer alan Davut'un sözlerinin İsa'nın çilesi ile bağlantılı olarak ele alır. Friedman, bu göndermenin Yahudiler ile Sinosefaliler arasındaki bağlantıyı işaret eden bir alegori içerdiğini savunur (Friedman, 1981:61-62).

İsa'nın Sinosefaliler arasında gösterildiği bu kompozisyona dair diğer bir dikkat çekici örnek ise, 1397 tarihli Kiev Mezmuru minyatürüdür (Görsel 6).

Görsel 6. Kiev Mezmuru, İsa ve Sinosefalos, 1397, Aydınlatılmış El Yazması, Boris Yeltsin Başkanlık Kütüphanesi Koleksiyonu, 61/468, Saint-Petersburg.

Sinosefalos'un Hristiyan literatüründeki erken izleri 5.yüzyılda kaleme alınan *Apokrif Elçilerin İşleri* külliyatında görülebilmektedir. *Azizler Andreas ve Bartolomeos'un İşleri* metninde, Pentekost ile toplumlara Söz'ü yayma yolculuğuna çıkan havarilerin Pathia'ya (Hindistan) gelişleri ve bir Sinosefali ile olan iletişimleri ayrıntılı olarak anlatılır. Anlatıda, Tanrı, Andeas'a görünerek şöyle der (Budge, 1901:185): "Ve işte, seni korkunç görünüşlü, yüzü bir köpeğin yüzüne benzeyen bir adama göndereceğim ve birçokları ondan korkarak senin sözlerine inanacak ve sen İncil'in öyküsünü vaaz ettiğin tüm günler boyunca seni takip edecek ve sana yardımcı olacak". Karşılaşma gerçekleştikten sonra ise, Sinosefali'nin duası ve bir melek ile olan diyalogu oldukça dikkat çekicidir:

(...) Ve yüzü köpeğe benzeyen adam meleğe şöyle dedi: 'Rabbim, ben diğer tüm insanlar gibi değilim, benim yüzüm bir insanın yüzüne benzemiyor ve onların konuşmaları hakkında hiçbir bilgim yok. Şimdi onlarla gidersem, nerede yiyecek bulacağım? Ve eğer aç kalırsam yiyecek adamları nerede bulacağım? Kesinlikle sonra onların üzerine saldırıp onları yutmaliyim. İşte, sana doğamı söyledim.' Ve melek ona şöyle dedi: 'Tanrı sana insan çocuklarının doğasını verecek ve senin için canavarların doğasını sınırlayacak ve aynı saatte melek ellerini uzattı ve yüzü ateşten köpeğinkine benzeyen adamı dışarı çıkardı; o da onun üzerine haç işareti yaptı ve ona Tanrı'nın Adıyla bağardı. Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adına! Sonra canavarın tabiatı hemen değişti ve o bir kuzu kadar yumuşak huylu oldu (Budge, 1901:205).

Apokrif metin, Sinosefali'nin doğasını hem fiziksel olarak insana benzemiyor oluşu hem konuşamıyor oluşu hem de vahşi doğası üzerinden tanımlar. Nitekim, meleğin dokunuşu ile dönüşen şey onun mizacı olur. Metnin bu bölümünde, Sinosefali'nin bedensel olarak bir değişime uğradığından bahsedilmez. Ancak ilerleyen bölümde, aynı kuzu metaforu kullanılarak bedensel bir değişim iması yapılır:

(...) Bunun üzerine halk ve vali, Havarilere şöyle dua ettiler 'Efendiler, bize merhamet edin, çünkü biz oraya yüzü bir köpeğe benzeyen adamdan korkarak gelemeyiz. O vahşi canavarları yediği gibi bizi de yer (...) Ve Havariler yüzü bir köpeğe benzeyen adamın yanına yaklaştılar ve ellerini onun üzerine koydular ve ona şöyle dediler: 'Rab İsa Mesih'in adıyla, vahşi doğanın doğası canavar senden uzaklaşsın ve insan çocuklarının doğası sana geri dönsün. Yaptıkların yeterli, ey oğlum, çünkü işte, sen gönderilme amacını tamamladın.' Ve aynı saatte insan çocuklarının doğası ona geldi ve o da kuzu gibi uysal oldu (Budge, 1901:212-213).

Fiziksel doğanın değişime dair benzer bir ima da Sinosefali'nin adının değişmesi hadisesinde yer alır: "(...) Yüzü köpeğe benzeyen adam ona, Benim adım Abominable/İğrenç dedi. Ve Andreas ona dedi: 'Doğru söylüyorsun, çünkü ismin kendin gibidir; ama burada hem onurlu hem de hoş gizli bir gizem var, çünkü bugünden itibaren adın Christian olacak" (Budge, 1901:208). Abominable'in Christian'a dönüşümünde öncelenen değişim fiziksel olmaktan çok yaşam tarzına ve vahşi doğasını terk etme çerçevesinde ele alınır ancak isim ile cisim arasında ontolojik bir eşleşme de önerir. Sosyal ötekinin topluma ve inanca kazandırılması bağlamında dönüşen bir Sinosefali'yi öykülendiren Aziz Christopher anlatısı ise, apokrif Abominable anlatısının izlerini taşıyarak, Hristiyan misyonerliği için özel ve dramatik bir zaferin görsel karşılığı niteliği kazanır.

Ratramnus'un Aziz Christopher'ı (öl.251) Sinosefalos olarak tanımladığına dair bilgisini verdiği kitap, yüksek olasılıkla 8. yüzyıla tarihlenen, İrlanda üretimi Latince hazırlanmış olan *Leabhar Breac* külliyatındaki *Passio Christopher (BHL 1764)* metnidir (Friedman, 1981:72-73). Metin, İmparator Diocletianus (☰284-305) zamanında, açıkça Sinosefalos olduğu vurgulanan bir Libya savaş esirinin, inancı adına martir oluşunu anlatır:

(...) Bir zamanlar, insan yiyen bir kavmin ülkesi olan yabancı bir ülkeden gelen, kafası köpek kafası olan korkunç bir görünüme sahip bir adam vardı, savaşta esir alındı ve korkunç bir emir ile Roma Marmaritae Birliği'ne katılmaya zorlandı. Ancak kutsal adam dilimizde konuşamıyordu (...) Ancak o bu durumdan çok rahatsız oldu. Rab'den, Mesih'in erdemleriyle bizim dilimizi konuşabilme yeteneği vermesini istedi. İnsan soyunu seven Tanrı, gecikmedi, hemen yanında parlak bir figür kılığında belirdi ve ağzını açarak ona üfledi ve anlayış ruhunu verdi, O'da konuşabilmeye başladı (...) İşkencecilerden biri onun korkunç yüzünü görünce

İmparator'a koştı ve şöyle dedi; 'Çok uzun boylu ve çoğu insandan daha yüksek olan korkunç bir adam var. Vali tarafından emir gelip yakalandığında tüm halk onu gördü. Belki de Hristiyanların Tanrısı onların dualarını işitti ve onları yardım etmesi için onu gönderdiğine dair açıklama dışında bu görünümü kim anlamlandırabilir? Eğer acele etmezseniz ve onu öldürmezseniz, bu kişi tanrılarımıza yapılan kurbanlardan herkesi vazgeçirecek (...) Başlı korkunçtu, bir köpeğinki gibi. Saçları çok uzundu ve altın gibiydi. Gözleri sabah yıldızı gibi parlıyordu ve dişleri vahşi bir yaban domuzunun dişleri gibi idi. Onun büyüklüğünü anlatmak için kelimeler yetersizdir (http 2).

BHL 1764 metni, Aziz Christopher'ın görünümünü korkunç ama bir o kadar da güçlü olarak tanımlar. Altın saçları ve ışık saçan gözleri ile tanrısal bir varlık olarak görülebilecek olduğunun endişesi vurgulanır. Yüzünün görünümü, onu günahattan korur, (http2) verilen konuşma yeteneği onun konuşarak büyü yaptığını yönünde yorumu neden olur. BHL 1764, azizin görünümünün vaftiz sonrasında değişime uğradığına dair bir açıklama getirmez ancak dilinin dönüşmesi üzerine dikkat çeker. Acta Sanctorum ise benzer bir noktada "Köpek ırkından bir adam" olarak tanımladığı Christopher'ın şöyle dua ettiğini yazar: "Cahilleri dönüştüren ve gerçeğin yoluna götüren, hayvanların dilini öldürüp onlara insan dilini veren Tanrı'ya şükürler olsun" (Carnandet, 1868:33;146). Vaftizden sonra değişen adı, dili ile birlikte fiziksel doğasının da -bir noktada- değişime uğradığına dair erken kayıt, 983 yılına tarihlenen Speyerli Walter tarafından hem düz yazı hem de şiir olarak hazırlanan *Vita et Passio Sancti Christophori Martyris* metnidir. Speyerli Walter, Aziz Christopher için "Uzun boylu ve Sinosefalos'un keskin yüzüne sahip/Sinosefalos ırkından geliyor, konuşması ve yüzü diğerlerinden farklı" ifadelerini kullanır ve ekler "vaftizinden sonra süttten daha beyaz parlıyordu" (Aktaran Friedman, 1981:73). Burada belirli bir biçimsel değişimden ziyade bir renk değişiminden bahsedilmektedir. Köpek doğasının renk sembolizmi üzerinden değişiminin ifadesi, doğrudan bedensel bir transfigürasyonu işaret etmez. Ancak Azizin, canavarlığa atfedilebilecek öğeleri sabit kalırken, renginin değişmesi arasındaki karşıt yapı, meleziğinin insan-hayvan çerçevesinden eski pagan hayvan-yeni Hristiyan insan çerçevesine yerleşmesindeki bir eşik olarak nitelendirilebilir.

1275 yılında Genoa Başpiskoposu Jacobus de Voraigne (1230-1298) tarafından yazılan *Golden Legend/ Altın Efsane* metni ise azizin bedensel farklılığındaki köpek benzeri ya da Sinosefalos olma durumundan hiç bahsetmez. Onun bedensel görünümü ile ilgili olarak "Oldukça uzun boylu, korkunç ve rahatsız edici bir yüz ifadesi vardı" tanımlamasını yapar (Voragine, 1914: 648-654). Voraigne, azizin Kenanlı olduğunu, tanrıyı ararken ilk etapta herkesin korktuğu şeytani

tanrı olarak kabul ettiğini ve sonrasında şeytanın da İsa'dan korktuğunu gördüğünde inancını İsa'ya yönelttiğini anlatır. Aziz Christopher'ın vaftiz ile değişen rengi üzerinden işaret edilebilecek dönüşümü, edebi eserlerde Sinosefalik özelliklerinin ortadan kaldırılması ile farklı bir dönüşüme doğru evrilir. Böylece, 8. yüzyılda köpek başlı bir dev olarak tanımlanan aziz, 13. yüzyıla gelindiğinde artık sadece çirkin ve uzun bir insandır. Azizin insanlaşma süreci, vaftizi ile başlar ve Hristiyan edebi metinlerince devam ettirilir.

5. Sinosefalos Aziz Christopher Temsil Geleneği

Makedonya Vinico Bölgesi'nde 1985 Kale kazısında bulunan, 7/8.yüzyıla tarihlenen pişmiş toprak ikona, şimdilik tespit edilebilmiş en erken tarihli Sinosefalik görünümdeki Aziz Christopher temsilidir (Görsel 7). Aziz Christopher'ın Sinosefalik gösterimine dair geleneğin başlangıç noktasında konumlanması ve Aziz Christopher'ın bir Sinosefalos olduğuna dair ilk metinler ile tarihsel paralellik göstermesi dolayısıyla özellikle dikkat çekici olan bu örnekte, Aziz Christopher ve Aziz Georgeos yan yana ve ayakta gösterilir. Azizler dıştaki elleri ile birer yılanı ezen mızrakları tutarken, ortak noktada haç şeklinde bir asa ve kalkanı beraberce tutarlar. Bu temsil, kuşkusuz ki anlamsal çerçevede Hristiyanlığın gücünün askeri bir göstergesidir. Her iki azizin de asker kökenli oluşu bu birlikteliğin nedenini açıklar.

Görsel 7. Sinosefalos Aziz Christopher ve Aziz Georgeos, 733, İkona, Pişmiş toprak, 32 x 20 x 4,5 cm. Devlet Arkeoloji Müzesi, Skopje, Makedonya.

İkonanın her iki yanında azizlerin kimlikleri XPOFORUS ve GIORGIU(S) olarak belirtilmiştir. Sahnenin çevresi ise *Mezmurlar 84:9* ile çerçevelenmiştir; D (EU)S D (OMI) N (U)S VIRTUTUM / (E) X (AUDI) NO(S) (*Ey Tanrım, kalkanımıza bak, Mesh ettiğin krala lütfet!*).

Aziz Christopher'in Sinosefalos olarak betimlendiği görsel geleneğe dair erken örneklerden bir diğeri 1162 tarihli *Codex Historicus* minyatürleri içinde yer alır (Görsel 8). Minyatür azizin Sinosefalos özelliğinin yanı sıra, metinlerde özellikle işaret edilen devlik özelliğini vurgular. Bir şehrin kale duvarlarına sarılmış olarak betimlenen figür, onu görmeye çalışan ve kulelere tırmanan insanlarla çevrilidir. Temsil, azizi korkutucu ve tiksindirici olmaktan çok öte, görece olumlu bir kategoriye yerleştirir niteliktedir. Kendisini izlemeye çalışan insanlar arasında ayakları şehir surlarının dışına taşacak büyüklükteki bu köpek/aslan melezi figürün kutsallığı bir hale ile kesinleştirilir. Weinreich, bu minyatür için şöyle der: "(Bu) Christopher'a bakmak, dönüşümsel bir deneyimi algılamak gibidir, yeni bilgiyi (Hıristiyanlığa dair) aktarır ve görsel manzarayı yeniden şekillendirir" (Weinreich, 2019:196).

Görsel 8. Sinosefalos Aziz Christopher, 1162, Minyatür, Annales Cod.hist.fol.415, 105:fol. 50r. The "Codex Historicus", Zweifalten Manastırı Usuardus Martirologium, Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Almanya.

Aziz Christopher'ın Sinosefalos olarak, Weinreich'in deyimi ile dönüşümsel bir deneyimi işaret ettiği diğer bir örnek ise -geleneğinin izleri 12.yüzyıla kadar uzanan- 1475 tarihli Pentekost minyatürüdür (Görsel 9). Bugünkü Türkiye topraklarında bulunan Van Gölü çevresi 15. yüzyıl el yazmacılığı özellikleri taşıyan örnekte (http 3) minyatür, üst bölümde göklerden inen Kutsal Ruh'un merkeze yerleştirilmiş havarilere konuşma yetkisi verişini gösterir. Alt bölümde ise kemerli girişin hemen altında, Aziz Andreas (yüksek olasılıkla) ile birlikte bir Sinosefalos (Aziz Christopher) betimi yer alır. Pentekost hadisesinin, Söz'ün tüm uluslara yayılması³ anlamına geldiği düşünüldüğünde Sinosefalos özelinde diğer tüm ötekiler işaret edilmiş gibi görünmektedir. Sinosefalos'un Andreas'ın İşleri apokrif metnindeki varlığı, azizin Pentekost sahnesi içinde yer alabilmesini meşru kılar.

Görsel 9. Aristakes, *Pentecost*, 1475, Aydınlatılmış El Yazması, 17x11.5 cm, Walters Manuscript W.540, fol. 14r, Walters Art Museum Illuminated Manuscripts, Baltimore, USA.

³ Matta 28:16-20; Markos 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuhanna 20: 19-23; Elçilerin İşleri 1: 6-8.

Sinosefalik görünümün temsil geleneği Batı sanat üretiminde, dünyanın harikalarını işaret eden betimler olarak harita ve ansiklopediler; Aziz Christopher'ın Sinosefalos olarak betimleme geleneği ise kısıtlı sayıdaki İncil minyatürleri dışında karşılığını bulmaz. Buna karşılık ikonografik gelenek, isminin de açıklaması olan *Mesih Taşıyan* formülü üzerinde ilerler. Azizin doğası üzerindeki tartışmalı yorumlar, kimliğindeki belirsizlik, azizin meşruluğu hakkındaki 400 yıllık kabulü de etkiler ve 1962-1965 tarihleri arasında gerçekleşen II. Vatikan Konsili'nin 1969 yılında yayımlanan kararnameinde açıklandığı üzere, Aziz Christopher Roma evrensel takviminden çıkartılır:

1550 civarında genel Roma takvimine kaydedilen Aziz Christopher'ın anısı, (bazı Kilise, bölge veya dini ailelerin) belirli takvimlerine indirgenmiştir. Aziz Christopher'ın İşleri muhteşem olmasına, ona duyulan saygıyı gösteren eski tanıklıklar bulunmasına rağmen bu azizin kültü Roma geleneğine ait değildir (http 1).

Sinosefalos Aziz Christopher resimsel geleneği Doğu Ortodoks sanatı dahilinde ise 17.yüzyıla kadar aktif olarak devam eder. Atina Benaki Müzesinde yer alan 14.yüzyıla tarihlenen Bizans üretimi ikona, Azizi Roma Lejyon askeri tipolojisinde, sağ köşede kendisine uzanıp kutsayan İsa'ya yönelmiş, şefaath diler konumda gösterir (Görsel 10).

Görsel 10. Sinosefalos Aziz Christopher, 1395-1453, İkon, Ahşap üzerine tempera, 35 x 41.9 cm. Benaki Müzesi, Atina, Yunanistan.

Bu geleneksel ikona şemasının Sinosefali üzerinden ele alınabilmesi öyle görünüyor ki duyguların bedensel ifşasını önceleyen ve kanonik kaynakların yanı sıra ilahi ve anlatıları da görselleştirmeyi ve ikonografik programa dahil etmeyi meşru kılan Bizans ve Bizans'a organik olarak bağlı balkan coğrafyalarında etkili olmuş Hesychasmus düşünce yapısı ile mümkündür (Tınaz, 2017:48). Böylece, Sinosefalos Aziz Christopher temsili, 15. yüzyıl sonrasında Post- Bizans sanatı içinde, Kapadokya, Doğu Anadolu ve özellikle Rus sanat üretiminde yoğun biçimde ele alınır. Genel şema, Azizin tek figür olarak, ikili figür grubunun ve çoklu figür grubunun bir parçası olarak gösterilmesi üzerinden şekillenir (Görsel 11).

Görsel 11. Sinosefalos Aziz Christopher ve Aziz Stephen, 1700, İkon, Ahşap üzerine tempera, 21x16cm. İkonen Museum, Recklinghausen. Almanya.

1722 yılında, Rus İmparator I. Peter'in (1682-1725) modernizasyon anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen Kutsal Sinod, Ortodoks görsel programları üzerine, köpek başlı Aziz Christopher, tasvirlerinin uygun olmadığına hükmeder (Pogosjan, 2014:30). Sansürün örnekler üzerindeki etkisini göstermesi açısından Yaroslavl Spa Preobrazhensky Katedrali'nde bulunan duvar resmi örneği oldukça açıklayıcıdır (Görsel 12).

Görsel 12. (Detay) *Sinosefalos Aziz Christopher*, 1563-1564, Duvar Resmi, Yaroslavl Spa Preobrazhensky Katedrali. Yaroslavl, Rusya.

Duvar Resminin 16. yüzyıla ait olan görsel modelinin bir köpek başını içerdiği, sansür kararı sonrasında yapılan yenilemenin altında açıkça görülmektedir. Böylece Aziz Christopher anlatısı ve Sinosefalik görünümü dolayısıyla üstlendiği varsayımsal misyonerlik yapısı işlevselliğini yitirmiş, aziz bedensel çerçevede normalize edilmiş olur.

6. Sonuç

Hristiyan sanatı tarihinde, biçimsel olarak insan standardının dışında hayvani özellikleri ile betimlenme geleneğine sahip Aziz Christopher temsili, bünyesinde antik metinlerde Sinosefalos olarak adlandırılan barbar toplumların köpek başlı olarak tasarlanan tipolojik açılımını barındırır. Köpek kafalılık ve bu biçimsel farklılığa rağmen rasyonel insan olarak kabul edilen Sinosefalos türünün bu kabul süreci içinde dönüm noktası Hristiyanlık olur. Bu tipolojinin bir Hristiyan azizine atfedilmesi ise Hristiyanlığın dönüştürme gücüne işaret eder ve inancın insanı insanileştirmesi bağlamında misyonerik bir işlev üstlenir. Canavardan rasyonel insana dönüşümün temsili haline gelen Sinosefalik görünüm, Orta Çağ batı sanatı içinde, sınırlı sayıda Aziz Christopher temsili ancak büyük oranda dünyanın harikaları kapsamında ele alınırken doğu sanatı içinde sadece Aziz Christopher tipolojisi olarak benimsenir. Çalışma, bu imgenin hem seküler hem dini görsel gelenek içinde kullanım alanlarını ve kavramsal zeminini ortaya koymaktadır. Çalışma umuyorum ki, Sinosefalos imgesinin Mısır, Hint ve Yunan mitolojilerinde yer alan canavar ve tanrı temsillerinde ele alınışı üzerine yapılacak bir diğer kapsamlı çalışmaya ışık tutacaktır.

Kaynakça

- Aristoteles. (1916). *Politics*, çev. Benjamin Jowett, 1. Basım, London: Oxford University Press.
- Aristoteles. (1989). *Metaphysics*, çev. H. Tredennick, 1. Basım, Cambridge: Harvard University Press.
- Augustinus. (1995). *City of God*, çev. Rev. Marcus Dods, *Nicene and Post-Nicene Fathers*, (2), ed. Philip Schaff, Massachusetts: Hendrickson, s.1-511.
- Budge, E.A.W. (1901). "The Acts of Saints Andrew and Bartholomeo Among the Parthians", *The Contendings of the Apostels* (2), ed. Ernest Alfred Wallis Budge, London: Henry Frowde.
- Carnandet, J. (1868). *Acta Sanctorum*, (33) 25 Jul, ed. Joanne Carnandet, Rome/Paris: Apud Victorem Palme.
- Cohen, J. J. (1996). "Monster Culture (Seven Theses)", *Monster Theory: Reading Culture*, ed. Jeffrey Jerome Cohen, University of Minnesota Press, s. 3-25.
- Ctesias, (2011). *Indica*, çev. Andrew Nichols, 1. Basım, London: Bloomsbury Academic.
- Eco, U. (2007). *Çirkinliğin Tarihi*, çev. A. Ergün, Ö. Çelik, A. Uysal, E.Akbaş, M. Barsbey, K. Akbulut, D. Arslan, B. Yılmazcan, ed. Umberto Eco, İstanbul: Doğan Kitap.
- Eliade, M. (1959). *The Sacred and the Profane: The Nature of Religions*, çev. W. Trask, 2. Basım, New York: Harcourt&Brace.
- Friedman, J.B. (1981). *The Monstrous Races in Medieval Art and Thought*, 1.basım, Cambridge: Harvard University Press.
- Gerard, R. (2018). *Günah Keçisi*, çev. Işık Ergüden,1. Basım, İstanbul: Alfa.
- Gunderson, L. (1980). *Alexander's Letter to Aristotle about India*, çev ve ed. L. Gunderson, Anton Hain.
- Herodotus, (1859). *The History of Herodotus*, (3), çev. George Rawlinson, London: Murray.
- Hesiodos. (1914). "Catalogue of Women", çev. Hugh G. Evelyn-White, *Hesiod, Homeric Hymns, Epic Cycle, Homeric*, H.G. Loeb Classical Library (57), London: William Heinemann.
- Homeros. (1924). *The Iliad*, çev. A. T. Murray, 1.basım, London: Harvard University Press.

Isidore, (Aziz) (2006). *Etymologies*, çev. ve ed. Stephen A. Barney, W. J. Lewis, J. A. Beach, Oliver Berghof, London: Cambridge University Press.

Magesthenes. (1877). "India", çev. ve ed. J. W. Crindle, *Ancient India as Described by Magesthenes and Arrian*, London: Trubner.

Mandeville J. (1900). *The Travels of Sir John Mandeville (The Version Of The Cotton Manuscript in Modern Spelling)*, New York: The Macmillan Company.

Polo, M. (1993). *The Travels of Marco Polo*, (2), çev. Henry Yule, ed. Henri Cordier, New York: Dover Publications.

Migne, J.P. (1880). "Ratramni Epistolade Cynocephalis", *Patrologiae Cursus Completus*, ed. Jacques Poul Migne, (121), Belgium: Brepols.

Panofsky, E., Saxl F. (1923). *Dürer's Melencolia I: Eine Quellen und Typen Geschichtliche Untersuchung*, Studien der Bibliothek Warburg II. Berlin: B.G. Teubner.

Pilinius, G. (1855). *The Natural History* (7):2,23, çev. ve ed. John Bostock M.D. F.R.S. H.T. Riley, London: Taylor&Francis.

Pogosjan, J. (2014). "How to Build a Russian Imperial Iconostasis: Ivan Zarudny and the Navigation of Guidelines and Politics", *Acta Slavica Estonica* (4). University of Tartu Press, s. 22-38.

Porsia, F. (1976). *Liber Monstrorum*, ed. Franco Porsia, Bari: Dedalo Libri.

Solinus, C.J. (1895). *Collectanea Rerum Memorabilium*, ed.Theodor Mommsen, Berlin: Weidmannos.

Soulsby, S. O. (2020). "City of Dog", *Journal of Urban History*, 47(5), s. 1130 - 1148.

Strabon. (1903). *The Geography of Strabo* (7-3:7), çev. ve ed. H. C. Hamilton, London: George Bell & Sons.

Tınaz, I.E. (2007). *Post Bizans Dönem İkonografisinde Kanatlı Betimlenen Vaftizci Yahya Figürü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bölümü.

Voragine, J. (1914). *The Golden Legend*, çev. William Caxton, Cambridge: Cambridge University Press.

Weinreich, S.J. (2019). "How a Monster Means: The Significance of Bodily Difference in the Christopher Cynocephalus Tradition", *Monstrosity, Disability, and the Posthuman in the Medieval*

and *Early Modern World*, ed. Richard H. Godden, Asa Simon Mittman, London: Palgrave Macmillan.

White, D. G. (1991). *Myths Of The Dog-Man*, 1. Basım, Chicago: The University Of Chicago Press.

Wittkower, R. (1942). "Marvels of the East; A Study in the History of Monsters", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, (5), London: Warburg Institute, s.159–197.

İnternet Kaynakları

http 1: (1969) "Calendarium Romanum; Ex Decreto Sacrosancti Ecumenici Concilii Vaticani li Instauratum Auctoritate Pauli PP. VI. Promulgatum, Vatican". Erişim tarihi: 26.09.2023:
<https://archive.org/details/CalendariumRomanum1969/page/n129/mode/2up?q=Christophori>.

http 2: (1999) "Passio Christopher (BHL 1764)" Leabhar Breac, (9), çev. ve ed. David Woods, Erişim tarihi: 26.09.2023.
<https://web.archive.org/web/20201210084725/https://www.ucc.ie/archive/milmart/BHL1764.html>.

http 3: "Walters Ms. W.540 Gospel Book", Digitized Walters Manuscripts, Walters Ms. W.540, Gospel Book, The Walters Art Museum. Erişim tarihi: 26.09.2023.
<https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W540/description.html>.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Rabanus Maurus, "Dünya'nın Harikaları", 1475, Aydınlatılmış El Yazması, Bibl.Vatican Pal.lat 291, f.75v.Vatikan. (1023 tarihli, British Library MS Harley 2799, Montecassino cod.132 f.166 örneği tam kopyası) https://digi.vatlib.it/view/bav_pal_lat_291, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 2. _____, "Dünya'nın Harikaları", Solinus Kopyası 13.yy, Aydınlatılmış El Yazması Ms İtalian, cod C.326 inf f.57r. Biblioteca Ambrosiana Milan. Rudolf Wittkower,. *Marvels of the East. A Study in the History of Monsters. Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, (5), 1942, fig. 42a.

Görsel 3. _____, (Detay) "Sinosefalos", Ebstorf Dünya Haritası, 1234-1240, Parşömen, Röprodüksiyon. çap 3,57m. Kuzey Almanya Ebstorf Manastırı Üretimi, Leuphana Universität Lüneburg, Almanya.<https://warnke.web.leuphana.de/hyperimage/EbsKart/index.html#O9999/>, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 4. _____, "Sinosefalos", Sir John Mandeville'in Seyahatleri Kitabı, 1410-1420, Minyatür, 165 x 125 cm, Royal 17CXXXVIII f. 43. British Library Koleksiyonu London. <https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=17444>, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 5. _____, "Sinosefalos", Marco Polo Livre des Merveilles, 1410-1412, Minyatür, 17x16 cm. MS Français 2810, f. 76v. Bibliothèque Nationale de France, Paris. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10021503v/f160.item> , Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 6. _____, "İsa ve Sinosefalos", Kiev Mezmuru, 1397, Aydınlatılmış El Yazması, Boris Yeltsin Başkanlık Kütüphanesi Koleksiyonu, 61/468, Saint-Petersburg. https://www.prilib.ru/item/465928_, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 7. _____, "Sinosefalos Aziz Christopher ve Aziz Georges", 733, İkon, Pişmiş Toprak, 32 x 20 x 4,5 cm. Devlet Arkeoloji Müzesi, Skopje, Makedonya. https://varvar.ru/arhiv/gallery/ikona/christopher/chritopher1.html_, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 8. _____, "Sinosefalos Aziz Christopher", 1162, Minyatür, Annales Cod.hist.fol.415, 105:fol. 50r. The "Codex Historicus", Zweifalten Manastırı Usuardus Martirologium, Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Almanya. https://digital.wlb-stuttgart.de/index.php?id=6&tx_dlf%5Bid%5D=13716&tx_dlf%5Bpage%5D=105 , Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 9. Aristakes, "Pentecost", 1475, Aydınlatılmış El Yazması, 17x11.5 cm, Walters Manuscript W.540, fol. 14r, Walters Art Museum Illuminated Manuscripts, Baltimore, USA. https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W540/description.html__, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 10. _____, "Sinosefalos Aziz Christopher", 1395-1453, İkon, Ahşap Üzeri Tempera, 35 x 41.9 cm. Benaki Müzesi, Atina, Yunanistan. https://ia600607.us.archive.org/14/items/400OrthodoxIcons-05-May/09-hrisofor2.jpg_, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 11. _____, "Sinosefalos Aziz Christopher ve Aziz Stephen", 1700, İkona, Ahşap Üzeri Tempera, 21x16cm. İkonen Museum, Recklinghausen. Almanya. https://www.wga.hu/index1.html_, Erişim tarihi 26.09.2023.

Görsel 12. (Detay) _____, "Sinosefalos Aziz Christopher", 1563-1564, Duvar Resmi, Yaroslavl Spa Preobrazhensky Katedrali. Yaroslavl, Rusya. <https://varvar.ru/arhiv/gallery/ikona/christopher/chritopher8.html> , Erişim tarihi 26.09.2023.